

Милутин ПЕРОВИЌ

ИЗВОРНИОТ ТЕКСТ ВО НАСТАВАТА ПО ИСТОРИЈА

У в о д

Изворните, книжевните и научните текстови можат, многу често, да се користат како дополнително на излагањето на наставникот за време на обработката на содржината по историја. Ваквите текстови претставуваат значаен извор за сознание и со нивното ползување наставникот го конкретизира излагањето на историските факти, со што на учениците им олеснува да образуваат историски претстави. Образувањето на историските претстави, пак, е услов за формирање на историските поими, кои изградени во цврст систем ја сочинуваат суштината на тн. историско мислење. А историското мислење на ученикот се изградува со мисловни операции кои се движат од сфаќањето на фактите до најапстрактните воопштувања како што се причинско-последичните врски и законитости на општествениот развик. Затоа, усвојувањето на историскиот наставен материјал е сложен проблем, како за ученикот, така и за наставникот. Од ученикот се бара упорност во работата и интересирање за минатото, а од наставникот ерудиција и методска уметност. За темелното усвојување на историската содржина значително придонесува, систематското, рационалното и методско заснованото ползување на сите три наведени видови текстови, а посебно на изворниот којшто е предмет на обработка во оваа статија.

Како што предметната нагледност во наставата по историја се постигнува со набљудување на историските материјални остатоци на историските локалитети или во музејот, а ликовната нагледност со набљудување на нивните слики и симболи, со ползувањето на текстот во свеста на ученикот се постигнува да се формираат конкретни и живи слики за луѓето, настаните и појавите од минатото. Нагледноста која што се формира со жив збор на наставникот и историските текстови ја нарекуваме внатрешна нагледност за разлика од надворешната нагледност која што се постигнува со демонстрација на историските предмети и слики. Единствено на надворешната и внатрешната на-

гледност има, за обработка на содржините по историја, суштенско значење, бидејќи овозможува учениците по пат на мисловни операции да се водат од конкретни сфаќања на историските факти до осознавање на суштината на одредени историски појави и процеси, како и до утврдување на нивното место во контекстот на општиот развој на општеството. Од наведеното произлегува дека изворните, книжевните и научните текстови како извори на сознанието имаат големо значење во обработката на содржините по историја. Нивните дидактички функции се следните:

1. Со систематското ползување на текстот во наставата учениците ги прошируваат и продлабочуваат знаењата за минатото со коишто се здобиваат со слушање на живиот збор на наставникот. Ваквите текстови го конкретизираат излагањето на наставникот, со што знаењето на ученикот станува попотполно и потрајно. Со анализа на текстот на часот учениците расудуваат за неговата содржина и намена, а со споредувањето на податоците од текстот со податоците во учебникот тие обавуваат низа мисловни операции коишто го развиваат логичното мислење. Освен тоа, со критичка анализа на текстот, особено на изворниот, учениците се запознаваат со основните барања за истражување во историската наука.

2. Со систематското ползување на текстот во наставниот процес, наставникот придонесува за формирање на корисни навики и вештини кај учениците, како што се: избирање и класификација на фактите; одбирање на извадоци од историските извори и дела; со хрестоматии, енциклопедии, лексикони и други помошни прирачници итн. Тие вештини и навики, ја јолеснуваат самостојната работа на ученикот за здобивање со знаења по историја.

3. Ползувањето на текстот во наставата има големо воспитно значење. Во работата врз текстот наставникот и учениците вложуваат значителен мисловен напор, со што се негува култот врз работата. Со работа врз текстот учениците се здобиваат со смисла за ред, самодисциплина, меѓусебна соработка, што претставуваат предуслови за успех во животот. Освен тоа, со работа врз изворниот текст учениците воспоставуваат близок контакт со животот во минатото. Тие се запознаваат со дејноста на прогресивните општествени движења, големите историски личности, како и со животот на обичните луѓе. Одушевувајќи се од дејноста на големите луѓе, учениците ги усвојуваат нивните морални и политички погледи, што силно влијаат врз формирањето на нивната општествена свест.

Можеме да заклучиме дека систематското користење на текстот во обработката на содржините по историја значително придонесува во остварувањето на програмските образовно-воспитни задачи. Добро избраните и методски адекватно искорис-

тениите изворни, книжевни и научни текстови се моќно средство за научноста и идејноста, средство со кое се поттикнуваат: работното, интелектуалното, моралното и општественото воспитание на ученикот.

Во оваа статија изворниот текст го посматраме како ученички извор на сознанието за минатото во текот на усвојувањето на историската содржина. Затоа како основ за методската класификација на изворните текстови ги земаме: 1) нивното значење за реализација на програмските образовно-воспитни барања и 2) можност за нивно ползување во наставниот процес. Ќе ги прикажеме различните видови на изворни текстови со методски упатства за нивното ефикасно ползување во наставата по историја во основните и средните училишта.

а) Основни особини на изворните текстови

Извадоци од пишаните историски извори се најважните текстови кои се ползуваат во обработката на содржините по историја. Тие се основни извори на сознанието за минатото и на нив се темели историската наука. Затоа текстовите од овој вид ја сочинуваат основната, а често и единствената содржина на историските читанки, како и другите школски хрестоматии. Во методската класификација на изворните текстови ја земаме предвид нивната научна класификација, но за нас се побитни можноста и начинот на ползувањето на овие текстови во наставниот процес.¹⁾ Од методско стојалиште изворните текстови можат да се поделат на следните групи: 1) текстови од наративните извори; 2) текстови од историските документи; 3) текстови од публицистиката на современите историски настани. Накратко ќе ги изнесеме одликите и методската вредност на сите три групи изворни текстови:

Текстови од наративните историски извори

На оваа група припаѓаат текстови од дела што ги пишувале историчари — современици на настаните, или историчари од подоцнежните времиња, ако пишувале врз основа на извори, коишто не се зачувани. Во колку се зачувани историските документи, наративните извори за историската наука се извори од втор ред. Меѓутоа, за обработка на содржините по историја во наставата, наративните историски извори се најзначајни, бидејќи даваат помалку или повеќе поврзана и осмислена целина

¹⁾ Во колку во нашата методска класификација на изворните текстови сме ползувале елементи на научна класификација тоа е направено според класификацијата што ја дал д-р Сима Кирковиќ во неговата скрипта „Увод во историската наука“.

за одредениот историски настан, појава или историска личност. Најголем недостаток на наративните извори е во тоа што тие се субјективни оцени чијашто вредност зависи од способноста, објективноста, критичноста и културата на нивните автори. Овој недостаток во наставата се намалува со фактот што се користат само избрани текстови од најпознатите историски дела, чија што веродостојност и научна вредност е утврдена од современата историска наука. Во наративните извори, чиешто текстови можат да се користат во обработката на содржините по историја ги вбројуваме: „аналите“ и „историите“ на античките писатели; летописите и хрониките на средновековните писатели, како и биографските и автобиографските списи, мемоари, дневници и писма и тоа од најстарите времиња до денеска.

Историски документи во наставата

Во оваа група на текстови ги вбројуваме оние извори коишто научниците ги сметаат за извори од прв ред. Документите се пишуваани „историски остатоци“, кои што попатно настанале, како составен дел од историските збиднувања. Нивната цел, најчесто, не е опишување и објаснување на историските настани, туку настанале во тековната дејност на луѓето. Врз основа на податоците од документите историчарот ги опишува настаните или појавите донесувајќи заклучоци за нив. Документите се помалку тенденциозни и нивната точност можат да ја утврдат историчарите, како што може да се утврди и автентичноста на документот.

Во историските документи ги вбројуваме сите официјални списи на органите на власта, кои се сè побројни и поразновидни во колку се приближуваме со понови историски периоди. Најважни документи се: 1) *повелбите и актите*, од кои повелбите исклучиво се поврзани со средновековниот период, додека актите се официјални државни списи од најстарите времиња до денеска; 2) *законодавните текстови* се мошне бројни групи на документи од највисоките органи на власта: уставни, закони, уредби, наредби, правилници и прописи, и нивната автентичност може мошне лесно да се утврди.

Текстови од публицистиката која што е современа на настанот

Оваа група историски извори е мошне бројна, особено за поновиот период (XIX и XX век). Во оваа група ги вбројуваме: весниците, печатените говори, политичките брошури, јавните писма итн. Овие извори можат многу често да се користат во наставата по историја иако најчесто се тенденциозни. Текстовите од публицистиката се незаменливи за добивање претстава

за атмосферата на јавниот и приватниот живот на дотичното време. Во овие извори посебно релјефно се гледа: ставот на јавното мислење за одредени историски настани или појави.

Изворните текстови за потребите на наставата по историја треба да се избираат од историските читанки за основните, односно средните училишта од било која република или автономна покраина.²⁾ Ако историските читанки не содржат доволен број на изворни текстови треба да се избираат од критички издадените збирки на извори. Ако се извори од странско потекло во училиштето можат да се ползуваат само ако се преведени на наставниот јазик на училиштето.

б) Методика на ползувањето на изворните текстови

Откако наставникот ќе ги одбере изворните текстови кои ќе ги ползува во текот на годината за време на обработката на историската содржина треба да го утврди следното:

1) Кои текстови ќе ползува на часовите за излагање на нов наставен материјал.

2) Кои текстови ќе ползува на часовите при повторувањето и утврдувањето на прадивото.

3) Кои текстови ќе ползува на посебни часови посветени на анализа на документи.

4) Кои текстови ќе им даде на учениците за домашна работа и во што ќе се состои таа задача (читање, усна и писмена анализа итн.).

Ако наставникот утврдил кои текстови ќе ги ползува во текот на школската година значително ќе му биде олеснета подготовката за ползувањето на текстовите на поедини часови. Наставникот може изворниот текст да го ползува на часот, во зависност од типот и фазите на часот на повеќе начини и тоа:

1) *Вклучување на изворниот текст во излагањето на наставникот на новиот наставен материјал* може да се изврши на два начина. *Првиот начин* е кога наставникот го ползува текстот наместо сопствено наведување на фактите, или кога со текст го заменува својот опис на текот на настанот, појавите или дејноста на ис-

²⁾ Според новиот наставен план и програм по историја за основните училишта во Социјалистичка Република Србија (Просветни гласник бр. 6, 7, 8 и 9 за 1976 година, стр. 362-377) историските читанки се обврзни прирачници за сите одделенија на основните училишта. Истражувањата што се вршени во Заводот за унапредување на образованието и воспитанието на СР Србија покажуваат дека наставниците не се придржуваат на овие одредби, така што учениците не ги ползуваат историските читанки во доволна мера.

ториските личности. Тоа се обично текстови од наративниот извор. При ваквиот начин на ползување на текстот наставникот не дава податоци за самиот извор за да не го прекрати континуитетот на раскажувањето. Доволно е на учениците да им соопшти: „еве што за овој настан (појава или личност) се вели во овој извор“. Изворниот текст кој се користи на ваков начин треба да биде краток и јасен без коментар од страна на наставникот, а мора да се однесува директно на настанот кој се опишува или на личноста чија што дејност се оценува.

Еве примери: Кога наставникот обработува нова наставна единица во VII одделение на основното училиште „Второто српско востание и создавањето на автономна држава“, обработувајќи ја програмската теза за апсолутизмот на кнез Милош, може наместо сопствените излагања на Милошевата злоупотреба на власта да прочита неколку реченици од Вуковото писмо испратено до кнез Милош во 1832 година, притоа додавајќи „еве што вели Вук за Милош во своето писмо од 1832 година“: „Милош може секој човек во своето подрачје, без било каква вина, сам и јавно и тајно да го погуби, а може и на великиот суд да му нареди да го осуди на смрт како најголем злочинец“. Наставникот може да прочита само уште една реченица која гласи: „Со имотот на своите подрачници Милош така располага како и со животот, затоа обично се вели „се е твое господару што ние го имаме“, а што се однесува на честа, тој јавно му се заканува на секого кој би се осмелил да каже дека има чест и сака да ја има“. ³⁾

Вториот начин на вклучување на изворниот текст во излагањето на наставникот е кога текстот се ползува како потврда на оценките и заклучоците на наставникот. И тогаш наставникот користи покус изворен текст без подетално објаснување на самиот извор.

Еве пример: Кога наставникот обработувајќи ја наставната единица во VI одделение на основното училиште „Државното и општественото уредување на јужнословенските земји во времето на развиениот феудализам“ го изведува заклучокот за острата класна поделба на општеството и правната потчинетост на зависното население во нашите земји може како потврда на својот заклучок да го наведе 69 член од Душановиот законик кој во современата транскрипција гласи: „Да нема собир на себрови, а ако некој се најде како соборник да му се пресечат ушите и да му се оневозможи движењето“.⁴⁾ Наставникот ќе постапи на ист начин кога во обработката на истата наставна единица говори за експлоатацијата на кметовите по пат на феудална

³⁾ Милодраг Драгутиновиќ и Јован Милићевиќ, Читанка за VII разред основне школе, Београд, 1980, стр. 39.

⁴⁾ Д-р Раде Михаљич, Љубо Спаравало и д-р Сима Бирковиќ. Историјска читанка за VII разред основне школе, Београд, 1978, стр. 72.

рента. Тогаш како илустрација на овој заклучок за многустраните обврски на кметовите може да го прочита текстот на членот 68 од Душановиот законик кој гласи: „На меропсите закон целата земја: во неделата да работат два дена за про- нијарот, и во годината да му го даваат царскиот перпер, и со коса да му коси сено еден ден, и лозје еден ден, а кој нема лозје, тие да му работат еден ден друга работа, а што ќе си сработа меропихот сето тоа да го има а друго ништо, против законот да не му се зема“.⁵⁾

Со ваквото вклучување на изворниот текст во излагањето на наставникот не се губи време, не се прекинува текот на предавањето, а многу се добива во живоста, конкретноста и уверливоста. Предавањето добива во научност, обоено е со јазикот и колоритот на епохата, а на учениците им е разбирливо и интересно.

2) *Ползувањето на изворниот текст на часот на обработката на ново градиво надвор од излагањето на наставникот* е честа појава бидејќи тоа му е најлесно на наставникот. На овој начин текстот најчесто се користи на крајот од обработката на наставникот на новата наставна единица. Наставниците грешат што за ваквото користење на текстот малку се подготвуваат и затоа тоа дава мал ефект. Надвор од излагањето на наставникот текстот може да се користи исто така на два начина: а) како увод во излагањето на новото градиво на почетокот на часот и б) како дополнение на поминатото градиво за време на повторувањето на завршниот дел на часот. Како увод во новата наставна единица текстот може да го замени стандардното уводно повторување на порано минатото градиво коешто е поврзано за новата наставна единица. Еве пример: За време на обработката на наставната единица во VII одделение на основното училиште „Србија од 1878 до 1903 година“, наместо вообичаеното повторување на градивото за Србија во периодот од 1876 до 1978 година, наставникот може да го постави следното прашање: „Кога Србија доби признание за независност“? И на одговорот на ученикот кој гласи „на Берлинскиот конгрес 1978 г.“, наставникот вели: „Ќе ги прочитаме главните одредби на Берлинскиот договор за Србија“. Тогаш се пристапува кон читање на: 34, 35, 39 и 41 член од Берлинскиот договор, а потоа тие се коментираат.⁶⁾ Потоа наставникот го утврдува значењето од добивањето на независноста за понатамошниот развикот на српската држава и пристапува кон обработката на новата наставна единица „Србија од 1878 до 1903 година“.

На завршниот дел од часот за обработка на нов наставен материјал текстот може да се чита и коментира

⁵⁾ Истото, стр. 71.

⁶⁾ Милодраг Драгутиновиќ и Јован Миликевиќ, наведениот труд, стр. 87, 88.

во текот на вообичаеното повторување на градивото минато на часот. На пример: кога наставникот ја обработил наставната единица „Србија од 1878 до 1903 година“, тој за време на повторувањето на минатото градиво на завршниот дел на часот го поставува следното прашање: „Во што се огледа австрофилската надворешна политика на Милан Обреновиќ“? На одговорот на ученикот кој гласи „во заклучувањето на Тајната конвенција на Србија со Австро-Унгарија 1881 година“, наставникот вели: „Ќе ги прочитаме одредбите на Тајната конвенција кои се наоѓаат во вашата историска читанка“.⁷⁾ По читањето, наставникот го коментира текстот со учениците и се изведува заклучок за нејзиното значење. Со ваков начин на ползување на текстот пропрашувањето се конкретизира со изворен документ при што документот може да се анализира и подетално. Наставникот може понекогаш да бара учениците да го репродуцираат во целост на часот прочитаниот текст, по почесто изворниот текст се анализира по пат на конкретни прашања од страна на наставникот. За време на ваквото ползување на текстот наставникот треба да ги објасни термините и помалку познатите изрази, а може да се дадат и повеќе податоци за самиот извор и личностите кои во него се спомнуваат.

3) *Ползување на изворниот текст на часовите за повторување и утврдување на минатиот наставен материјал.*

Наставниците мошне ретко го практикуваат ова иако часовите за таа намена се многу погодни. На овие часови изворниот текст може да се комбинира со усното повторување на градивото кое го прават учениците и со проверување на совладаноста на темата која наставниците можат да ја оценат. На пример: Наставната тема во VII одделение на основното училиште „Револуцијата 1848/49 година во Европа и кај Јужните Словени и нивните соседи“ добро може да се утврди на следните изворни текстови од историската читанка за VII одделение на основното училиште: „Востанието во Париз“; „Револуцијата во Виена“; „Прогласувањето на независноста на Унгарија“; „Барањето од 25 март“; „Мајското собрание на војводинските Срби“ и „Словенците во револуционерната 1848 година“⁸⁾. Начинот на ползувањето на текстот при ваквото повторување на градивото е сличен на опишаното ползување на текстот на крајот од часот за обработка на нов наставен материјал. Разликата се состои во тоа што ученичките одговори комбинирани со коментари на текстот можат да се оценуваат.

4) *Посебно дидактичко значење има анализата на историскиот документ на посебен час по историја*

Како и во порано опишаните постапки при ползувањето на изворниот текст и анализата на документите, учениците ги

⁷⁾ Истото, стр. 89, 90.

⁸⁾ Истото, стр. 61—66.

конкретизираат, прошируваат и продлабочуваат своите знаења од историјата. Но, во постапката при анализата на документите тоа не е основно, туку е битно упатувањето на ученикот во елементарните методи на научното истражување во историската наука. Учениците со анализата на документите треба да создаат дека ползувањето на документот како историски извор е битно обележје на научната работа во историографијата. Покрај тоа, со анализата на документот ученикот може најдобро да ја почувствува посебноста на епохата, со што се ослободува од модернизацијата на карактеристичните за него претстави за минатото. Со анализа на документот учениците максимално ги ангажираат своите умствени способности, а заклучоците кои ги изведуваат врз основа на таа анализа се врв на интелектуалната дејност на часот по историја. Со успешната анализа на документите учениците на најдобар начин го совладуваат историската дејност на часот по историја. Со успешна анализа на документот може да се врши само ако на часот се обезбеди доволно време. Добро би било наставникот во својот годишен план на работа да предвиди и извесен број на часови за анализа на историски документи. Часот за анализа на историски документи треба да се организира после обработката на одреденото поглавје, кога учениците го согледале поширокото историско градиво во врска со документот којшто ќе се анализира. Наставникот треба однапред да ги извести учениците кога ќе се врши анализа на документот и да ги задолжи да го прочитаат документот и да размислат за него. Анализа на документите може да се врши уште во VI одделение на основното училиште, а во подоцнежните одделенија се почесто. Каква е постапката на наставникот за време на анализата на документот ќе ја прикажеме на примерот на Хатишерифот за автономија на Србија од 1830 година.⁹⁾ Анализата на документот се врши во три фази, и тоа:

а) Наставникот ќе ги извести учениците за потеклото на документот, неговата намена, значење, како и за збирката во која е издаден. Тоа известување за документот, по правило, треба да биде кратко, бидејќи на часот се анализираат само најзначајните документи, чија што историска заднина е објаснета на учениците на претходните часови. Понекогаш е доволно за документот да се прочита само уводното објаснување кое што е дадено во историската читанка или збирка во која што е објавен документот. За Хатишерифот од 1830 година доволно е наставникот да ја прочита уводната реченица од историската читанка за VII одделение на основното училиште, која гласи: „Приз авањето на внатрешната самостојност на Србија е засновано на Хатишерифот кој на Србија и ја доделил турскиот султан Махмут-кан во 1830 година. Еве ги најзначајните точки од

⁹⁾ Истото, стр. 40, 41.

овој документ“. Понекогаш е потребно наставникот со прашања да провери дали учениците ги запоминиле уводните известувања за документот бидејќи тоа е важно за нивната психолошка мотивација во понатамошната работа при анализата на документот.¹⁰⁾

б) По уводните известувања се пристапува кон читање и анализа на поедини ставови од документот. Треба да се нагласи дека документот ретко се чита во целост бидејќи се изоставуваат делови со споредна содржина. Така, за време на анализата на Хатишерифот од 1830 година се анализира само дел од преамбулата и членовите: 1,2,3,4,5,6,7, 11 и 15 како најзначајни делови на документот. Најдобро е кога текстот на документот го чита лично наставникот, но може да го читаат и ученици, ако за тоа се однапред подготвени. По читањето на секој став (точка) се врши анализа на текстот со поставување прашања на учениците од страна на наставникот. На пример: по читањето на делот на преамбулата од Хатишерифот од 1830 година, која гласи: „Со оглед на тоа што српскиот народ даде доказ за својата верност на мојата висока Порта, предмет на мојата царска наклонетост е што сакам да ги усвојам неговите молби на праведен и погоден начин за да ги зголемам средствата за неговата сигурност. Според тоа, бидејќи за тоа е постигната спогодба со српските депутати во Цариград, е решено ова“. Наставникот ќе побара еден ученик да го репродуцира прочитаниот текст од преамбулата, а потоа ќе постави прашање:

— Дали е вистинско тврдењето дека султанот го издал Хатишерифот поради докажаната верност на српскиот народ и поради своите желби да ја подобри неговата благосостојба? Треба да следува одговор на ученикот дека вистината се состои во потполно спротивните факти, бидејќи српскиот народ во двете големи востанија ги извојува правата коишто султанот мораше да ги потврди со Хатишерифот. Вистината е значи спротивна од султановото тврдење бидејќи Хатишерифот е издаден после упорната петнаесетгодишна борба на српскиот народ во која на Србија и помагаше царска Русија. Таа борба по чинеше српскиот народ огромни материјални жртви. Потоа следува прашање на наставникот:

— Па зошто во Хатишерифот се наведува оноа што е спротивно на историската вистина? Треба да следи одговорот на ученикот кој отприлика гласи вака: Султанот, така пишува во Хатишерифот, за да би го зачувал својот царски престиж, бидејќи не можел да ја прифати тезата дека српската раја, со помош на странски сили, го натерала на отстапки.

¹⁰⁾ Тие податоци покрај називот на документот треба да го содржат и времето на неговото настанување и името на авторот и корисникот на документот, називот на збирката на изданието итн.

Слично се постапува и при анализата на секој член. Прашањата на наставникот треба да бидат конципирани така што учениците да би можеле да ја сфатат суштината на одредениот став на документот; критички да му приоѓаат на тврдењето во документот и да ја сфатат разликата помеѓу нормативните одредби на документот и вистинската состојба за која говори нормата. Откако се проанализира секој став на документот наставникот утврдува дали учениците го сфатиле текстот на документот во целост, а потоа преминува на третата фаза на работа со документот.

в) Заклучоци врз основа на анализата на документот

Во оваа фаза на работата на анализата на документот наставникот го утврдува следното: кои ставови (одредби) на документот се најзначајни и во што е суштинското значење на документот. Кратко формулираните заклучоци за тоа можат да се испишат на таблата или да им се издиктираат на учениците за да ги зтпишат во своите бележници. По примерот на анализираниот Хатишериф од 1830 година, тоа би изгледало вака: наставникот ќе запраша кои се најзначајните членови на Хатишерифот? Учениците, служејќи се со текстот од историската читанка, ќе одговорат дека тоа се 2 и 3. член, во кои што се одредува дека Милош Обреновиќ е признат за наследен кнез на Србија кој самостојно „управува со внатрешните работи на земјата во договор со Собранието на народните старешини“. Наставникот ќе го постави прашањето: Дали признавањето на наследното кнежевско достоинство било само гаранција на власта на кнезот Милош или тоа имало значење за цврстината на автономијата на Србија“? Одговорот на ученикот треба да гласи: Наследното кнежевско достоинство било мошне важно за Србија, бидејќи оневозможувало Турција да се меша во изборот на кнезот на Србија. Тоа, значи, било еден од темелите на српската автономија.

Ваквата анализа на документот може да ги ангажира сите ученици и да придонесе кај нив да се развијат: логичното ракудување, критичноста и историското резонирање. Уште е подобро, ако анализата на документот се поврзе со домашната задача на учениците, која може да се состои во следното:

— во својата историска читанка учениците да најдат документ сличен на содржината на тој или на друг народ. Во случајот што го анализиравме таквиот документ може да биде текстот на Хрватско-унгарската спогодба.¹¹⁾ Учениците треба да

¹¹⁾ Миодраг Драгутиновиќ и Јован Миликевиќ, наведениот труд, стр. 106.

ги употребат тие документи и да забележат кои се сличностите и разликите помеѓу нив;

— учениците да пронајдат во енциклопедијата или во некое историско дело податоци за личностите коишто биле творци на анализираниот документ, како и личности кои што биле корисници на тој документ;

— да пронајдат податоци за местото каде што документот е донесен и објавен; податоци каков одглас предизвикал документот во јавноста, јавното мислење и слично;

— учениците да пронајдат ликовни прилози во врска со документот и да пронајдат историски научни или научно-популарни дела во врска со документот итн.

Кога анализата на документот е поврзана со домашната задача на ученикот, тогаш таквиот начин за работа значи максимално ползување на текстот во наставата по историја со кое се негува самостојната работа на учениците што е и најважната задача на секоја настава. Со ваквата анализа на документот се постигнува врв во мисловната активизација на учениците во наставата по историја.

Од досега наведеното може да се заклучи дека ползувањето по историја она што е експериментот за наставниците по предмете на наставата по историја. Изворниот текст за наставникот по историја е она што експериментот за наставниците по предметите од областа на природните науки. Изворниот текст, понатаму, е основно средство со кое се докажува точноста на заклучоците во историската наука, а знаењата, умењата и навиките на учениците здобиени во работата со текстот стануваат нивна трајна сопственост.

Превел од српскохрватски јазик
Благој СТОИЧОВСКИ